

DÜNYA KÜÇÜLÜRKEN DİN GENİŞLİYOR MU? KOLONİYALİZM VE KÜRESELLEŞME DÖNEMİNDE DİNİ ETKİLEŞİMİN DİNAMİKLERİ*

Yazar: Marion Eggert**

Çeviren: Talha Fortacı***

1. Dinler Arası Dinamiklerin Keşfedilmemiş Etkilerini Derlemek

Heinrich Böll'ün 1950'lerde Almanya'da geçen tanınmış hiciv hikayesinde (Dr. Murkes gesammeltes Schweigen)¹, konuşmaları düzenli olarak radyoda yayınlanan Bur-Malottke isimli etkili bir kültürel figür, 1945'teki "dini coşku" sürecinde din değiştirdiğinden beri konuşmalarında sık sık "tanrı" kelimesini kullandığı için rahatsız olur.² Şimdilerde ise "Kamusal yayında din hakimiyeti"

* Bu makale, *Dynamics in the History of Religions between Asia and Europe* isimli eserin birinci cildinde "Shrinking World, Expanding Religion? The Dynamics of Religious Interaction in The Times of Colonialism and Globalization" başlığıyla 381-389 sayfaları arasında yer almaktadır.

** Prof. Dr., Ruhr Universitat Bochum, Kore Dili ve Kültürü ve Doğu Asya Çalışmaları Bölümü.

e-mail: marion.eggert@rub.de, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0802-2725>

*** Ar. Gör. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Anabilim Dalı.

e-mail: talhaforta@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6539-9302>

Atıf/Citation: Eggert, Marion. "Dünya Küçülürken Din Genişliyor Mu? Kolonyalizm ve Küreselleşme Döneminde Dini Etkileşimin Dinamikleri". Çev. Talha Fortacı. *BAİD* 17 (Haziran 2023), 379-389.

¹ Metinde, yazarın doğrudan parantez içinde verdiği isimler ve açıklamalar aynen korunacaktır. Bununla birlikte bazı kavramların orijinaleri de yine parantez içerisinde tarafımızca verilecektir.

² Dünya Savaşı'nın sona ermesinin hemen ardından, Almanlar kitleler halinde kiliselere yönelmiştir. Bu süreçte kiliseler sadece yönlendirme yapmakla kalmamış, aynı zamanda

durumundan kendisini “şahsen sorumlu” hissettiğinden kaydedilen her bir konuşmasında geçen “tanrı” kelimesinin “saygı duyduğumuz yüce varlık” ifadesiyle değiştirilmesini talep etmektedir. Kendisine Bur-Malottke’nin en son konuşmasındaki değişiklikleri yapma görevi verilen ve genel olarak yayın kültürünün özel olarak ise Bur-Malottke’nin kibirli haline derin bir düşmanlık besleyen genç radyo muhabiri Dr. Murke’ye hikâye anlatıcısı tarafından hayal kırıklıklarını iki şekilde dışa vurmasına izin verilir: dindar annesinin bilinçli bir şekilde “kültürlenmiş” çevrenin ucuz edebiyatının bir parçası olan küçük bir dua resmini yanına ilâştirerek onu yayın şirketinin binasındaki bir duvara göndermesiyle ve yayın materyallerinden kesmesi gereken kısa sessiz bölümleri toplamasıyla (ve sonunda dinlemesiyle). Hikâyenin son sahnesinde başka bir yayın muhabiri, boş bir kilisede durup şüpheli sorular soran bir ateist hakkındaki radyo dramasını soruların arasındaki sessizliği doldurarak düzeltmek zorunda olduğunu hissederek; Dr. Murke’ye Bur-Malottke’nin konuşmasından “tanrı” kelimesini çıkarması için yardım eden teknisyen “sessizlik” karşılığında bir hediye olarak ona bu “tanrı” pasajlarını sunar.

Hikayedeki hicvin ana hedefi, büyük ihtimalle savaş sonrası Alman entelektüellerinin Nazi suçları konusundaki sessizliklerini örtbas ettikleri boş laf kalabalığı olsa da aynı zamanda hikâye Batı modernitesindeki dini gerilimlere de panoramik bir bakış sunar. Sekülerleşme, dinin güçlendirilmesi ve yeniden sekülerleşme hareketlerinin birbirini takip ettiği ve bunun siyasi ve kültürel eğilimlerin modasıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Bir taraftan “yaşanan din” (lived religion) yaşlı bir kadının sorgusuz sualsiz, alışkanlık haline gelmiş bağlılığı formunda hala dayanıklılığını kanıtlarken, diğer taraftan entelektüelin hem sözde dinin hem de dindarlık iddiasının sahteliğinden duyduğu rahatsızlık meditasyona, maneviyata ve içselleştirilmiş dine yapılan örtük göndermelerle birlikte ancak “sessizlik” ile yanıtlanabilir.³

Dolayısıyla, modern din çalışmaları anlatılarının ana unsurları aşağı yukarı bu hikâyede bir araya getirilmiştir. Ancak hikâye, ne bu durumun zamansal ve mekânsal uzantısına ne de bir saatin görünmeyen mekanizmaları gibi Böll’ün

müttefik güçlerin kilise temsilcilerini müzakere ortağı olarak kabul ederek kaotik bir toplumda idari ve siyasi işlevler de üstlenmiştir. Savaş sonrası bu kısa dönem söz konusu nedenle “Kilisenin Vakti” olarak anılmıştır. Bk. Kurt Jürgensen, *Die Stunde der Kirche. Die Evangelisch-Lutherische Landeskirche Schleswig-Holsteins in den ersten Jahren nach dem Zweiten Weltkrieg*, Neumünster: Wachholtz 1976. Sosyalizmin çöküşünden sonra Doğu Avrupa’da kiliselerin etkisinin kısa vadede de olsa benzer şekilde arttığına şahit olmak mümkündür. Bk. Detlef Pollack, *Rückkehr des Religiösen? Studien zum religiösen Wandel in Deutschland und Europa 2*, Tübingen: Mohr, 2009, 105-108.

³ Koyu dindar bir Katolik olarak yetişen Heinrich Böll, 1976 yılında Katolik muhafazakârlığı protesto etmek için kilisesini terk etmiştir.

gözlemcinin gözüyle karşılaştığı şeyi harekete geçirmeye yarayan küresel karşılıklı bağımlılıklara dair herhangi bir farkındalık izi içermez. Gerçekten de öyküde tasvir edilen dini oluşumlar, savaş sonrası Almanya'sının siyasi ve kültürel durumunu tam ve kesin olarak açıklıyor gibi görünmektedir. Her ne kadar kitlesel göç hareketleri ve dini sahnenin hissedilir bir biçimde çoğullaşmasıyla birlikte küreselleşmenin saldırısı daha kapsayıcı anlatıları ön plana çıkarmış ve akademi, beşerî bilimlerin tüm ana disiplinlerinde küreselleşmiş perspektiflerin yüksek bir gelgitini yaşıyor olsa da Böll'ün hikâyesinde ima edilen bu tür bağımsız tarihsel çerçevelerin görünürdeki inandırıcılığı, modern din tarihini anlamamızda hâlâ zorluklar çıkarmaktadır. Başka bir deyişle, etkileşime ve çoğulculuğa vurgu yapan anlatıları mevcut dünyamızı anlaşılır kılmak için ön plana çıkarmayı öğrenmiş olsak da içinde yaşadığımız dünyayı şekillendiren ve şekillendirmeye devam eden bu iç içe geçmiş tarihlerin gizli etkilerini keşfetmek için hala yapılması gereken çok şey vardır. Konsorsiyumumuzun 4. araştırma alanı, Avrasya'nın çeşitli bölgelerinde ve kültürlerinde günümüzdeki dini durumu, büyük ölçüde artan dinler arası temasların neden olduğu dinamikleri, geçici olarak hegemonik kültürel kaynakların ithal edilmesinden kaynaklanan gerilimler açısından inceleyerek bu zorlukların üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Dini grupların etkileşimi ve karşılıklı incelenmesi, bir taraftan Avrasya kıtası genelinde dini yaşam unsurlarının yeniden sahiplenilmesine yol açarken, bir taraftan da akademik bir çalışma nesnesi olarak "din"i bilimsel bir şekilde inceleme yaklaşımının küresel çapta genişlemesine yol açmaktadır. İlerleyen bölümlerde, bu geniş araştırma gündemini nasıl daha somut sorulara ayırmayı planladığımıza dair birkaç kısa ipucu vereceğim.

2. Sömürgecilik Çağı ve Ulus Devletle İkiriklikli Batı Din Modeli: Doğu Asya Örneği

15. yüzyıldaki başlangıcından bu yana, Avrupa'nın ekonomik ve askeri genişlemesine, Hristiyanlığın (teşebbüs edilen veya fiilen) yayılması ve tek tanrılı olmayan inançlarla karşılaşmalar eşlik etmiştir. Bu karşılaşmalar, "din" teriminin (algılanan) evrensel uygulanabilirliğe sahip bir kavram olarak yükselişinin ardındaki belirleyici faktördür. Aynı sürecin bir parçası olarak din, Avrupa'da toplumsal yaşamın tartışmasız temeli olmaktan ziyade işlevsel olarak farklılaşmış bir parçası haline geldi. Gerçekten de Jose Casanova'nın bu cilde yaptığı katkılarda belirttiği⁴ gibi, genel olarak Batı'nın tüm "modern uygarlaşma süreci" bir temas olgusuna dayanmaktaydı; özellikle de dinin gücüne sınır koyan aydınlanma hareketleri (başka bir deyişle sekülerleşmenin

⁴ José Casanova, "Religion, Secularization, and Sacralization", *Dynamics in the History of Religions between Asia and Europe* (Leiden & Boston: Brill, 2012), 453-460.

tohumları), Hristiyan olmayan, bilhassa da Konfüçyüsçü toplumlara atıfta bulunulmadan düşünülemezdi.⁵ Bunlarda diğer bilgi alanlarının yanı sıra, Çin merkezli olmayan (non-sinocentric) bir dünya olasılığının farkındalığı gibi siyasi fikirlere, deistik inançların üstün ahlaki ikna ediciliği⁶ gibi dini alana ilişkin fikirlere ve belki 19. yüzyıldan önce bile örgütlü dinin (organized religion) düzenleyici gücünü devletle uyum içerisinde kullanmaya yönelik belirli bir ilgi vardı.⁷

Emperyalizmin yükseliş döneminde bu süreçler daha da hızlanmış ve keskinleşmiştir. Avrupa'da ise dini benimseyen ancak dinin gücünü kontrol altında tutan laik devlet modeli hüküm sürmüştür. Tüm Asya'daki toplumlar, "üstün" Batı medeniyetinin (eskiden Batı'da yorumlandığı gibi) saldırısına kesinlikle teslim olmamakla birlikte, emperyalist devletlerin lehine olan bariz güç dengesizliğinin ardındaki faktörleri büyük bir dikkatle gözlemleyip analiz ettiler ve kendi iç dini ve siyasi durumlarına bağlı olarak, Batı'nın başarısının anahtarının ne olduğuna dair kendi sonuçlarına vardılar.

Doğal olarak, her durumda veyahut en azından başlangıçta, hâkim geleneğe daha "yabancı" görünen unsurlar seçilmiştir. İslam dünyasındaki gözlemcilere göre, sadece dinin toplumdaki sınırlandırılmış belirli bir konumuyla değil, aynı zamanda bilim ve teknolojinin üstün gelmesinin ön koşulu olarak da eşitlenen laiklik, Batılı Devletlerin gücünün bariz bir açıklaması olarak görüldü. Bu nedenle modernleşme hareketleri genellikle güçlü sekülerist/seküler eğilimlere sahiptir ki Kemalizm bunun en bariz örneklerinden biridir. Bu durumun tam aksi olarak Doğu Asya'da, özellikle Protestan misyonlarının 19. yüzyılın sonlarında Batı'nın kültürel imajını şekillendirdiği Çin ve Kore'de, entelektüeller Batı'nın emperyalist yayılma sergilediği gücün arkasındaki en önemli faktörlerden birinin örgütlü din olduğuna inanma eğilimindeydi. Elbette bu ilk tepkilere kısa süre içinde İslami kültürlerde dini canlanmalar ve

⁵ Bu karşılıklı ilişkilerin metne dayalı bir gösterimi yakın zamanda Heiner Roetz tarafından sunuldu, bk. "The Influence of Foreign Knowledge on Eighteenth Century European Secularism", presentation at the conference "Reconfigurations of the religious field: Secularization, Re-sacralization and related processes in historical and intercultural perspective", Bochum, Dec. 1-3, 2009.

⁶ Eun-jung Lee'nin bu ciltteki katkısına bk. Eun Jung Lee, "Intercultural Encounter in the History of Political Thought Christian Wolff, Chöng Yag-yong and Matteo Ricci", *Dynamics in the History of Religions Between Asia and Europe* (Leiden & Boston: Brill, 2012), 203-216.

⁷ Çin Qing İmparatorluğu'nun (1644-1911) Mançu hükümdarları, çok etnikli devletleri için oldukça farklılaşmış bir din politikası sistemine sahipti. Moğol yönetiminde kesinlikle bazı emsaller bulmuş olsalar da hükümdarlıklarının başından itibaren Mançu sarayında çalışan Cizvitlerin oynamış olabileceği rol hakkında bazı spekülasyonlara yer olabilir. Ayrıca, 1697 ile 1719 yılları arasında Roma'da ikamet etmiş olan ve daha sonra Çin'e dönen Hristiyan dönmesi Fan Shouyi, Vatikan'ın işleyişi hakkında ilk elden bazı bilgiler getirmiş olabilir.

Konfüçyüsçü kültürlerde ise sosyalizm gibi güçlü seküler hareketler şeklinde karşı akımlarla cevap verildi.⁸ Bu nedenle, “dini” ve “seküler” olanın ilgili kültürel yorumları veya sosyal inşaları tarafından teşvik edilen dini alanın değişen yeniden yapılandırılmaları ve bu ikisi arasındaki gerilimler 4. Araştırma alanımızın kapsamına dahildir. Bu bölümün geri kalanında, şu ana kadar geliştirdiğimiz Doğu Asya durumuna ilişkin perspektifler hakkında birkaç ipucu vereceğim.

19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başlarında, Doğu Asya’da Batılı din biçimiyle karşılaşma, görünüşte oldukça farklı olan ancak motivasyonları bakımından yakından ilişkili iki fenomene yol açtı: Yeni Dinlerin ortaya çıkışı ve mevcut dinleri ya da bu şekilde nitelendirilebilecek her şeyi reformdan geçirme girişimleri. Her iki durumda da ilgili aktörler tarafından algılandığı şekliyle Hristiyanlık, model veya ilham kaynağı olarak belirleyici bir rol oynamıştır.

19. yüzyılın ortalarında Çin’de son derece kanlı bir isyana yol açan Taiping hareketi gibi bazı Yeni dini hareketler kendi öğretilerini büyük ölçüde Hristiyan dini fikirlerine, mitlerine ve ikonografisine borçluydu.⁹ Birkaç yıl sonra Kore’de ortaya çıkan Tonghak¹⁰ hareketi gibi diğerleri ise görünüşte Hristiyanlığa karşı çıkmış ya da onu dengelemeye çalışmış olsalar da yapısal ve ideolojik olarak Hristiyanlıkla olan temaslardan etkilenmiştir ki “Tonghak” yani “Doğu İrfanı” adının seçilmiş olması bile bununla bağlantılıdır. Nitekim bu isim, Tonghak inancının geliştiği dönemde Tonghak takipçilerinin hala yasaklı olan ve bazen şiddetli zulüm gören Hristiyanlığa meyletme ihtimalini ortadan kaldırmak için “Söhak” yani “Batı Öğrenimi” (Batı menşeli hem seküler hem de dini bilgileri içeren) ifadesine karşıt olarak seçilmiştir. Hangi kisveye bürünürlerse bürünsünler, bu yeni dini hareketler Hristiyan fenomenolojisine karşı taklitçi bir tepki olarak görülebilir ve siyasi meşruiyeti dini otoriteyle yakından bağlantılı olarak gören Batılı seküler model tarafından lekelenmemiş bir din ve siyaset ilişkisi anlayışıyla birleştirilebilir.

⁸ Burada farklı kültürel alanları ifade etmek için kullanılan kavramlar “özcülüğün” bir açıklaması olarak değil, daha ziyade “stenografi” olarak anlaşılmalıdır.

⁹ Bu yeni dini hareket çoğu zaman bir Hristiyan “mezhebi” olarak anlaşılır. Jonathan Spence’in Taiping isyanı üzerine etkili kitabı “God’s Chinese Son: the Taiping Heavenly Kingdom of Hong Xiuquan, New York: Norton 1997” hakkında değerlendirme yapan bir yorumcu duygusuz bir biçimde şu ifadeleri kullanmıştır: “Hristiyan Kutsal Kitap’ının kötü bir çevirisi yüzünden Çin’de bu kadar çok insanın öldürüleceğini kim bilebilirdi? (http://www.goodreads.com/book/show/281062.God_s_Chinese_Son_The_Taiping_Heavenly_Kingdom_of_Hong_Xiuquan)

¹⁰ Tonghak aynı zamanda 1894 yılındaki Çin-Japon savaşıyla ve Japonya’nın Kore’ye hâkim olmasına yol açan büyük bir köylü isyanıyla da bağlantılıydı.

Dini reform hareketleri olarak değerlendirebileceğimiz daha entelektüel tepkiler, Batılı “din” kavramının yayılması ve bunun sonuçları üzerindeki yansımaları bağlamında değerlendirilmelidir. Böyle bir yansımanın ilk göstergeleri şimdi üzerinde duracağım Kore örneğinde, 1857 yılında bağımsız akademisyen Ch’oe Han’gi (1803-1875, Batılı eserlerin Çince çevirilerinin hevesli bir okuyucusu) tarafından hazırlanan dünya coğrafyası Chigu chönyo (Descriptions of the Nations of the World)’da hissedilebilir. Batı dinleri tarihine ilişkin yazdığı bölüm, bir ilerleme teorisi perspektifinden din (kelimenin tam anlamıyla “öğretme ve öğrenme”, Çince: jiaoxue, Korece: kyohak) ve siyaset (Çince karşılığı: zhengzhi, Korece karşılığı: chöngch’i) arasındaki ilişkiye dair tartışmalarla başlar: “Dinin siyasetin içinde kök salması ve insan bilgisinin varsayılan genel ilerlemesiyle uyum içinde siyasetle birlikte ilerlemesi gerekir.”¹¹ Bu ifadeler görünüşte temel bir Konfüçyüsçü “öğreti” kavramını ifade eder ve “dini” yönelim ile siyaset arasındaki ilişkiye dair Konfüçyüsçü fikre net bir ayrıcalık tanıır ancak yine aynı ifadeler bir tür tarihselleştirilmiş ve farklılaştırılmış “din” anlayışını da yansıtmaktadır. Ch’oe Han’gi hem bilginin hem de siyasi eylemin ortak görüşünü savunsa da her iki bileşeni (kült/inanç ve ahlakın yanı sıra) de kapsayacak Konfüçyüsçü “yol” olan Tao (Korece: to), teriminden kaçınır. Dolayısıyla onun örneği, dinle ilgili terimlerin anlamsal alanının yeniden yapılandırılmasının, “din” neolojizmi¹² (Çince: Zongjiao, Korece: Chonggyo) ortaya atılmadan önce bile Batı dinleriyle yoğun temasla nasıl harekete geçirildiğini göstermeye hizmet etmektedir. Yeniden kavramsallaştırılmış “din” teriminin 20. yüzyılın başında ortaya çıkması, farklılaşmış “din” ile kapsayıcı “Tao” arasındaki kavramsal savaşın başlangıcından ziyade sonuna işaret ediyordu. Günün galibi “din” olunca hem Konfüçyüsçü hem de Budist topluluklar Hristiyanlık tarafından sunulan “din” modeline uyum sağlamak için harekete geçti. Önde gelen isimlerin görüşüne göre, uygulanması gereken unsurlar genellikle sosyal hizmet, misyonerlik çalışmaları ve doktrinlerin açıklığa kavuşturulması gibi konuları içeriyordu.

Elbette bu hareketler sadece yeni dini pazarda¹³ rekabeti ve dolayısıyla yeni bir inanç biçiminin kurulmasını ya da geleneksel bir inanç biçiminin sürdürülmesini sağlamayı amaçlamıyordu; daha ziyade, özünde devletin ve özellikle de ulusun hayatta kalmasını sağlayabilecek bir tür manevi güç ya da toplumsal bağlılık gücü arayışından kaynaklanmaktaydı. Dolayısıyla, Konfüçyüsçü reform hareketleri hem Çin’de hem de Kore’de modern devlet

¹¹ Ch’oe, Han’gi, Myöngnamnu ch’ongsö [Ch’oe Han’gi’nin tüm eserleri], 5. c., Seoul: Taedong munhwa yön’guwön 2003, kw.12, 23a.

¹² Yenilikçilik.

¹³ Dini çoğulculuk ve seçim durumu için pazar yeri metaforunu kullanmak, böyle bir durumda dini davranışları açıklamak için Rasyonel Seçim modellerine abone olmakla eşdeğer değildir.

yapısının kurulmasına ilişkin kriz dönemlerinde en parlak zamanlarını yaşamıştır. Japonya’da ulusal bir dinin yararlılığına olan inanç Devlet Şinto’sunun kurulmasına yol açarken, Hristiyanlık vatanseverlik dışı olarak görülmüş ve bir miktar gerileme yaşamıştır. Belki de sömürgeleştirmeden sonra Kore’de Hristiyanlığın nispeten daha kolay kabul edilmesinin nedenlerinden biri de buydu, yani düşmanımın düşmanı dostumdur anlayışı. Japon karşıtı Tonghak hareketi temelinde şekillenen yeni dini hareket Ch’öndogyo da popülaritesinin bir kısmını kesinlikle aynı duygulara borçluydu. O günlerde her iki dine de yapıştırılan etiketler Hristiyanlık için “modern, sömürgecilik karşıtı” ve Ch’öndogyo için “milliyetçi” şeklindeydi ve genel Kore algısında söz konusu etiketler bugün bile etkilidirler.

Bu örnekler sadece Ian Reader’ın “Yorumlar ve Yanıtlar”¹⁴ bölümünde savunduğu şeyin altını çizmektedir: Doğu Asya’nın sekülerleşme tezine karşı bir kanıt olarak kullanılması pek mümkün değildir. Gözlem odağındaki değişiklikler yalnızca gözlem nesnemizdeki değişikliklere inanmamız için bizi kandırmakla kalmaz, aynı zamanda mevcut gözlemlerimizi tarihsel olarak artan önemleri ışığında deşifre etme konusundaki yetersiz becerimiz tarafından da yanlış yönlendirilebiliriz. Araştırma alanımız, mevcut durumun tarihsel temellerine, özellikle de 1900’lü yıllara büyük önem vererek bu kavrayışa saygı göstermektedir. Zira, söylendiği gibi şu anda dini grupların artan karşılıklı farkındalık ve karşılıklı etiketleme ile karakterize edildiği ve ardından akademik dini araştırmalar tarafından gözlemlenip tasnif edildiği küresel bir din sistemine sahipsek, bunun başlangıcı o dönemde aranmalıdır.

3. Küreselleşme ve Yerelleşme Çağı

Söz konusu küresel sistemin gerçekten var olup olmadığı ya da başka bir deyişle, böyle bir sistemden bahsetmenin küresel dini akımları ve yerel özellikleri anlamamıza yardımcı olup olmadığı, 4. Araştırma Alanımızın yakın geçmiş ve şimdiki döneme ilişkin faaliyetlerinin ufkunu oluşturan araştırma sorularından biridir. Böyle bir varsayım için bazı önemli argümanlar ile bu bağlam ve ötesiyle alakalı olan ana temalar Jose Casanova ve Peter Beyer’in makalelerinde (kitabın farklı bölümlerinde yer alan)¹⁵ güzel bir şekilde özetlendiğinden, benim burada yapabileceğim tek şey araştırma alanımızın şu anda en çok ilgilendiği konular hakkında birkaç açıklamayı bir araya getirmek olacaktır.

¹⁴ Ian Reader, “Religion in a Globalised World: Comments and Responses”, *Dynamics in the History of Religions Between Asia and Europe* (Leiden & Boston: Brill, 2012), 435-451.

¹⁵ José Casanova, “Religion, Secularization, and Sacralization”; Peter Beyer, “Observing Religion in a Globalized World: Late Twentieth-Century Transformations”, *Dynamics in the History of Religions Between Asia and Europe* (Leiden & Boston: Brill, 2012), 413-433.

Biz ilk olarak, din ve siyaset arasındaki ilişkinin süregelen aşamalarını gözlemlemeye odaklanıyoruz. Küresel akımlara yanıt verseler bile? Dini alanın yerel oluşumları, az ya da çok belirli siyasi ve sosyal koşullardan doğmaktadır. Örneğin, Hamas gibi köktendinci bir hareket, modern dünya düzenine ve görünüşte Batı tarafından dikte edilen küresel kültüre karşı dünya çapındaki İslami direniş akımının tartışmasız bir parçasıdır. Ancak, devam etmekte olan bir projenin de detaylandığı üzere Hamas, kendisi gibi aynı ölçüde radikal bir hareket olan Gush Emunim'in¹⁶ bir yansımasıdır ve her ikisi de varlıklarını bu karşıtlığa borçludur. Bu tür olgular, dinin siyasi olarak esinlenen ve dolayısıyla politik anlamda araçsallaştırılan bir toplanma noktası olarak tanımlanmasına yol açmıştır; ancak Peter Schalk'ın bu ciltte¹⁷ "Tamil" hareketini tartışarak gösterdiği gibi, insanların arkasında toplandığı tek yol gösterici ideoloji din değildir. Konsorsiyumumuzda incelenen ve benzer dersler çıkarabileceğimiz çok farklı bir vaka, Almanya'da dini grupları diğer göçmen örgütlenme biçimlerine göre ayrıcalıklı kılan bazı destek yapıları sayesinde dini grupların refah devletini inşa eden etmenler olarak ortaya çıkmalarıdır. Dinin gözlemlenme ve kavramsallaştırılma biçiminin, dinlerin görünürlük derecesine ve hatta örgütlenme derecesine çok fazla katkıda bulunabileceği açıktır. Bu anlamda, dinlerin *karşılıklı* olarak incelenmesi de dikkate alınması gereken önemli bir faktör olabilir.

İlgimizi hak eden ikinci bir konu da dinin "ruhanileştirilmesi (Spiritualization)" olgusudur ki biz bu olguyu hem örgütlü dinde bir eğilim hem de bireyselleşmiş dini davranışın bir alamet-i farikası olarak görüyoruz. Her iki biçimde de "ruhanileşme", kelimenin tam anlamıyla dinler arası temastan beslenir. Bunun kanıtı, Hristiyan kiliselerinin bodrum katlarındaki yoga egzersizleri, Kore milliyetçi dini Taejonggyo'daki nefes çalışmaları, bireysel inançları ne olursa olsun umutlu uygulayıcıları bir araya getiren meditasyon dersleridir. Özümseme stratejileri ve son derece bütünleştirici bir retorikle belirginleştirilmiş olsa da örgütlü din içindeki "ruhanileşme" belki de en iyi şekilde rekabetçi bir durumun sonucu olarak kavramsallaştırılabilir. Modern çağda "ruhanileşme" olgusunu incelerken, bu fenomenlerin karşılıklı ilişkilerini, benzerliklerini ve özgünlüklerini açıklamak için Avrasya kıtasının tamamını baz alarak hem din içi hem de dinler arası temas ve çekişmelerden kaynaklanan süreçlerin analizlerini bir araya getirmeyi amaçlıyoruz.

¹⁶ Detaylı bilgi için bk. Tuğçe Ersoy Ceylan, "İsrail'de Liberal Demokratlığın ve Etnik Milliyetçiliğin İdeolojik Yansıması: Post-Siyonizm ve Neo-Siyonizm", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/2 (2020), 430-450. (Mütercim)

¹⁷ Peter Schalk, "On Resilience and Defiance of the Tamil Resistance Movement in a Transnational Diaspora", *Dynamics in the History of Religions Between Asia and Europe* (Leiden & Boston: Brill, 2012), 391-411.

Son olarak, araştırma alanımız için son derece önemli olabilecek bir konu da dini geleneklerin folklorizasyonu¹⁸ meselesidir. Annesi tarafından Dr. Murke'ye gönderilen dua resminin yayın şirketinin duvarlarında iğreti durması buna güzel bir örnektir. Dini davranış kültürel kimliğin bir yansımasıdır ve bu nedenle kültürel önemine kıyasla dini önemini zamanla kaybedebilir. Kore'de bu durum en belirgin şekilde *Kut* adı verilen şaman ritüelinde görülmektedir. 60'lı ve 70'li yıllardaki zorunlu modernleşme sırasında yaşanan baskıların ardından protestocu öğrenciler tarafından umut ve kaygıları ifade etmenin bir yolu olarak yeniden keşfedilen *Kut*, o zamandan bu yana hem yenilikçi tiyatro hem de yerli ve yabancı turistlere yönelik devlet destekli performanslar olmak üzere farklı türlerde sahnelere taşınmıştır.¹⁹ Benzerlik arz etse de farklı bir fenomen olarak karşımıza çıkan başka bir örnek de Kutsal Bakire'nin bazı görünüşleridir. Bunlar 1983'ten (ilk örnekleri 1876/77'lerde)²⁰ beri Almanya'nın ücra bir köyü olan Marpingen'de "oyunmaktadır" ve ideolojik mesajlar (kürtaj karşıtlığı gibi) taşıyıcılar da turizm endüstrisi için iyi hazırlanmışlardır. Bu fenomenler ilk bakışta çok yerel görülebilir ancak Meryem Ana'nın Alman tezahürleri, küresel olarak tekrarlanan bu tarz fenomenlerden bağımsız değildir. Yine aynı şekilde, törenlerin katılımcıları için taşıdığı tekinsizliğe rağmen Şamanizm hala kültürel kimlik yönetimi için kullanılmaktadır çünkü onda çeşitli dinlere ilişkin hem yerel hem de küresel etiketlerin farkındalığı vardır.

"Dr. Murke" tarafından tecrübe edilen dar görüşlü Almanya dışında, çağdaş dini durum bu noktayı kanıtlamak için çok az ek çaba gerektirecek kadar açık bir şekilde çoğulcu olsa da söz konusu hakikat zorunlu olarak kapanma hareketlerini beraberinde getirmektedir. Dini cemaatlerin kendi alanlarını ve kimliklerini belirlemeye çalışırken bile bunu farkındalık içinde ve kısmen birbirlerini taklit ederek yaptıkları çoklu yolların izini sürmek, sadece bu hareketleri daha iyi anlamaya değil, aynı zamanda bu hareketleri yerel ve küresel topluma daha iyi entegre etmeye ve nihayetinde belki de entegrasyon ve parçalanma arasındaki bitmeyen gerilimlerden kaynaklanan çatışma durumlarını hafifletmeye yardımcı olabilir.

¹⁸ "Folklorization" kavramını "belirli bir kültürün veya toplumun geleneksel hikayelerinin, inançlarının, ritüellerinin veya diğer kültürel özelliklerinin bir sanat eseri veyahut performans aracılığıyla modern anlamda yeniden yorumlanması" şeklinde tanımlamak mümkündür. (Mütercim)

¹⁹ *Kut* performanslarının son dönemdeki eğilimlerine ilişkin genel bir değerlendirme için bkz. Maria Kongju Seo, "Kut in Sacred and Secular Contexts. Focussing on Musical Practices of Ritual Performances", in: "Han'guk musokhak" 3 (2001), 5-29.

²⁰ 19. Yüzyıl olayı için bkz. David Blackburn, *Marpingen: Apparitions of the Virgin Mary in 19th century Germany*, Oxford: Clarendon Press, 1993.

Kaynaklar

Eggert, Marion. "Shrinking World, Expanding Religion? The Dynamics of Religious Interaction in The Times of Colonialism and Globalization". *Dynamics in the History of Religions between Asia and Europe*. 1/381-389. Ed. Volkhard Krech and Marion Steinicke. Leiden-Boston: Brill, 2012.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı / Contribution of Authors

Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.
The research was conducted by a single author.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale iThenticate yazılımıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed
